

KEREK IMRE

MINT VÁNDOR
RÉGI METSZETEN

(Béky-Halász Iván válogatott verseiről)

Béky-Halász Iván neve mindeddig valószínűleg csak nagyon kevés hazai olvasó előtt csengett ismerősen. Ennek legfőbb oka nyilván az volt, hogy versei, írásai az elmúlt évtizedekben alig voltak hozzáférhetők idehaza, legfeljebb azok tudhattak róla, akik az 1981-ben megjelent Vándorének című lírai antológiában találkoztak verseivel. Ennek az antológiának, amely a Nyugaton élő emigráns magyar irodalom legjelentősebb költőinek verseiből először adott ízelítőt, nagy része volt abban, hogy hosszú évtizedek némasága után megélnékül az itthoni olvasók érdeklődése idehaza addig alig számoltartott kiváló költőink művei iránt. Magam is ebben a versgyűjteményben találkoztam először Béky-Halász Iván verseivel, s ettől kezdve tartottam őt számon emigrációban tevékenykedő legjelesebb költőink között. Mígnem néhány hete - örömteli meglepetésként - csomagot hozott a posta: a szerző immár itthon közzétett válogatott verseinek karcsú, szép küllemű kis kötetét. Ez az anyagában alaposan megrostált, mondandójában magvasan tartalmas, változatos formavilágú könyvecske nyomban búvkörébe vont, s a ráismerés, belefeledkezés élményével ajándékozott meg.

A pályatárs és barát, Bisztray Ádám írja róla a könyv fül-szövegében: "E versgyűjtemény szerzőjét jó negyedszázadon át költőként, szobrászként jegyezték az Újvilágban. Az 1956-os magyar emigráció megbecsült tagja, aki a torontói egyetemen harmincezer kötetes könyvtárrészt alkotott a magyar irodalom és történeti művek tanulmányozására. Tíz éve költözött haza családostól-könyvestől, de az igaz, az írói megérkezését mégis itthoni első verseskötete adja hírül az Olvasónak, mai és holnap barátainknak." A könyv utolsó oldalán olvasható rövid pályaképből pedig, amelyet szintén Bisztray Ádám állított össze, megtudhatjuk azt is, hogy az 1919-ben született költő hazai irodalmi pályáját először a háború és hadifogság, 1950 és 1955 között a börtönévek tölték meg. S nem érdektelen kiemelni azt a tényt, hogy odakint nem csak saját munkáival: írásaival, szobraival öregbítette a magyar kultúra jó hírét, hanem azzal is, hogy műfordítói között többek között Csoóri Sándor, Kálnoky László, Rónay György, Pilinszky János költészetét tolmácsolta a '70-es években. Hazaköltözése óta sem lankadt alkotóereje: irodalomtörténeti és történeti cikkeket publikál hazai folyóiratainkban.

Végül is milyen költői arcél rajzolódik ki előttünk a versek lapozgatása közben?

Ámulatra készíti az olvasót, hogy ez a hányatott életű, a közelmúlt történelmi megpróbáltatásainak keserű tapasztalataival gazdagodott költő mennyire csorbítatlanul, épen és tisztán őrizte meg anyanyelvének színgazdagságát, kifejezőerejét az emigráció hosszú éveztel alatt, a mi több: nem csupán megőrizte, gazdagította, árnyalta is, új élmények és érzések kifejezésére tette alkalmassá. S tette mindezt olyképpen, hogy miközben nyilván sokat tanult az e századi modern líra külföldi és hazai nagy alkotóinak műveiből, nem hagyta sodortatni magát a költői divatokkal, s elkerülte a manapság annyit reklámozott posztmodern semmitmondás, blöffölés kísértéseit. Mégis modern költő tudott maradni, s ennek nem mond ellent költészetének mindvégig erőteljesen megnyilvánuló, hazai hagyományokban gyökerezettségére sem. Verseiben nem az önnemzéssel szaporodó szavak burjánzóztatására, a mondandó felhígítására törekedett, hanem a kor emberének életérzését, világképét csupán a leglényegesebbekre szorítkozva kívánta megragadni. Mindez olyan költői nyelv megteremtésére ösztönözte, amelynek révén a vers szerkezete világosan áttekinthetővé, lefaragottá és tagolttá, maga a versszöveg komprimáltan egyszerűvé, legtöbbször epigrammatikusan szűkszavúvá, tömörre válik. Mint pl. a látszólag szokványos epikus elemekből építkező Fogadás című versében, melyben a költő a történések leíró mozzanatait a két utolsó sor visszamenőleg átértelmezi váratlan csattanójával, s ezáltal rendkívül intenzív hatást ér el:

"Megállt előttem / majd megcsókolt / először jobbról / aztán balról / majd jobbról megint / mosolyogva mondta / mennyire örül hogy / újra láthat / ahogy ellépett / megcsörrent zsebében / a harminc

ezüst"

A Goethe Wanderes Nachtlied-jére emlékeztetően tömény, sallangtalan egyszerűség miniatűr remeke a *Kérdés*, melyben nincs egyetlen zavaró töltelékszó.

"Egy fiatal lány ment keresztül / az úton reggel a kocsim előtt. / Gazellák suhannak Afrikába / a réteken át ily kecsesen. / Vajon milyen jelzőt fognak a / huszonegyedik század költői / használni majd, ha a gazellák / addig kihalnak?"

Metaforákkal, komplex költői képekkel viszonylag ritkán él ugyan, többnyire kopár, csaknem prózai nyelven fogalmaz (emlékeztet eme törekvésében a görög Kavafiszra, vagy a lengyel Zbigniew Herbertre, akik a vers gondolati vázának hangsúlyozott kiemelését tartják a legfontosabbnak) mégis képes arra, hogy a konkrét, köznap mozzanatok, élettényeket őtletkesítse, költői aurával vonja körül:

"csak ne a WC-n / leeresztett nadrággal / csak ne a novemberi / sárban arcraborulva / csak ne evés közben / ölembe rántva a forró / levessel teli tányért / csak ne fiatal szeretőm / harmatos mellei közt / a körülményektől félek / nem a haláltól!" (Félelem)

Az évszázadunk Golgotáit megjárt ember önrézete, szellemi fölénye megkínzóival szemben, kap hangot szatirikus éllel a kötet számomra egyik legemlékezetesebb költeményében, ebben az álarcos szerepversben, melyben a krisztusi sors ürügyén nem csak a magáérol, hanem a hasonló utat megjárt nemzedékársaiérol is vall a költő:

Bekövetkezett, ahogy "írva vagyok".
Ha a Golgotát már megjárta, miért
maradna el a keresztfeszítés?
Köpenyem nem lévén, a becsületemre
vetnek kockát és összevesznek, hogy a
sok lator közül kit feszítsenek mellém.
Bevallom, én sem tudnék választani.
Valamivel rendesebb pribékeket is
küldhetek volna. Leheletük bűzös, akár
egy görény-luk, az ecet is másodosztályú
s a töviskoszorú két számmal kisebb.

Csöndben várom: megnyíljon az ég,
rendüljön a föld. Eddig még semmi jel.

Azért a kriptával és balzsamozással
még várhattok egy kicsit...
(Bekövetkezett)

Ha Béky-Halász Iván a fönthoz hasonló költeményeiben a tárgyilagosan objektív hangvétel vált ki intenzív hatást az olvasóban, más darabjaiban a közvetlen lírai személyesség (de sosem valamiféle túlzott érzelmesség) révén éri el ugyanezt, mint halk, szordínóra hangszerelt szerelmes verseiben. (Látod, Szembenem őrizlek, *Hajaddal játszik a szél, Hajamból kifakult*) Ez a közvetlen személyesség hatja át és teszi megragadóvá a kötet második felének mívesen megmunkált szonettjeit, melyek hol dalszerű könnyedséggel, szinte József Attila-i, fiatalos hetykeséggel közölnek súlyos tartalmakat (Variációk egy témára), hol keserű, komorabb hangon szólnak (*Rabkórház, A te világod, A börtön nem az*): majd mindegyiket átszövi valami kesernyész, szomorúság irónia, egy lehiggadt, sokat látott, tapasztalt ember bölcs resignációja. Azonban minden keserű élettapasztalata ellenére, s nemegyszer súlyos kétségek közt hánykódva is, a költő bízik költői hivatása, vállalt sorsa értelmében:

Érdemes? nem érdemes?
egyremegy:

lehet? vagy nem lehet?
de próbáld;

belehalsz? lehet, de ez
a sorsod.
(Érdemes?)

Külön részletes elemzést igényelnének a kötet olyan sűrített gondolatiságú, egységesen megformált remek költeményei, mint a *Megőltelek, Az utolsó mozdulat, Téliut, Elegem van, El-nem-síratott halottak, Lakodalom után, Áldott kikötők* címűek. Újabb líránk legjava darabjai ezek, s a hely híján itt nem említettkel együtt méltó arra, hogy mihamarabb utat találjanak végre a hazai olvasókhoz. Béky-Halász Iván immár verseivel is hazaérkezett.

(kecsmetionPRESS, 1995)